

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 101–104

Головна увага приділена аналізу новітніх концепцій державного управління підприємницькою діяльністю, а також значенню права у цих процесах.

Розвиток сучасної України та її інтеграція у світову економіку, а також активна співпраця з країнами ЄС передбачають запровадження міжнародних правових та адміністративних стандартів у частині забезпечення права на підприємницьку діяльність, яке є невід'ємною частиною функціонування економіки ринкового типу.

За європейським досвідом, держава може виконувати функції, пов'язані з регулюванням у сфері підприємницької діяльності, не самотійно, а з допомогою провідників державного регулювання, якими, крім юридичних осіб публічного права, можуть також виступати особи приватного права, які отримали відповідні повноваження. Таким особам — адресатам делегування — надано право і повноваження від власного імені реалізовувати окремі державні функції. Розподіл деяких функцій поміж адресатів делегування створює можливості для децентралізації державного регулювання, для приватної ініціативи, сприяє вивільненню фінансових засобів тощо. Функції делегуються виключно на основі закону, підзаконного нормативно-правового акта або адміністративного договору. Особи — адресати делегування мають діяти на користь суспільства, вони підзвітні та підконтрольні державі при здійсненні делегованих їм функцій. Не викликає сумніву, що зазначені тенденції мають актуальність для сучасної України, адже й економічний розвиток країни, і

формування її соціально-економічного та господарського потенціалу неможливі поза активної розбудови системи підприємництва та підприємницьких відносин. Причому, говорячи про державне управління у сфері підприємницької діяльності маються на увазі насамперед стабільні та ефективні державні гарантії підприємництва, а також невтручання держави в законну підприємницьку діяльність, яка реалізується на основі відповідного конституційного права. Водночас, не викликає сумніву, що “на сучасному етапі розвитку української державності законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність, ще недостатньо забезпечує поєднання свободи підприємництва і конкуренції з належним захистом прав суб'єктів” такої діяльності [15].

Це актуалізує потребу звернення останніх до суду за захистом своїх прав та інтересів, що охороняються законом. Тому питання правової та адміністративної охорони прав суб'єктів підприємницької діяльності є особливо актуальним і практично значущим на нинішньому етапі розвитку системи державного управління в Україні.

У юридичній літературі дискутується питання щодо визначення роду підприємницької діяльності як різновиду (форми) економічної чи господарської діяльності. Як економісти, так і юристи здебільшого схильні до точки зору, що підприємництво є видом господарської діяльності. Ця думка

знайшла відображення також у Господарському кодексі України (ст. 3 та 42). Можна навести приклади визначень, що запропоновані різними авторами. За В. Мамутовим, “підприємництво — це один із видів господарювання, його особливий режим, для якого характерна спрямованість на досягнення прибутку” [1, 82]. На противагу йому, В. Грузинов пише, що “підприємництво є однією з найбільш активних форм економічної діяльності” [2, 390]. Узагальнюючи, В. Попондопуло зазначає, що “підприємницька і економічна діяльність можуть бути співвіднесені як вид і рід” [3, 20]. Тож немає підстав заперечувати підхід, за яким підприємництво розглядається як вид економічної діяльності. Справді, за термінологічним визначенням економіка, по-перше, є сукупністю виробничих відносин, які відповідають рівню розвитку виробничих сил суспільства, є пануючим способом виробництва в суспільстві (ринковим, наприклад), по-друге, є організацією, структурою та станом господарського життя або певної галузі господарської діяльності, з іншого боку, термін “господарство” — те саме, що й економіка”. Такі очевидні міркування дають підстави дійти висновку, що “поняття економіка і господарство співвідносяться як загальне і окреме, а отже підприємництво — це господарська діяльність і різновид діяльності економічної” [16].

Що ж до характерних ознак підприємницької діяльності, то деякі економісти найважливішими вважають ризик, динамічність; інші — насамперед ініціативність, відповідальність. З юридичної точки зору (за В. Селівановим), підприємництвом є лише та, безумовно, суспільно корисна діяльність з виробництва продукції чи надання послуг, що має незаперечні ознаки економічної самостійності та автономної волі її суб’єктів, ініціативності, творчого новаторського характеру; систематичності; здійснюється на власний ризик і під власну цілковиту майнову відповідальність, чиниться з метою одержання прибутку і є правомірною [4, 8].

Важливість ознаки “спрямованість на отримання прибутку” є одностайною пози-

цією як економістів, так і юристів, незалежно від оцінки результату певного періоду діяльності господарюючого суб’єкта — фактичні прибутки чи збитки.

Г. Л. Знаменський та співавтори наголошують на важливості майново-розпорядної самостійності підприємця, його спрямованості на систематичне отримання прибутку завдяки досягненню економічних та соціальних результатів [5, 80]. Автори також вважають, що з огляду на важливість узгодження приватних інтересів підприємців з інтересами суспільства, підприємницька діяльність не може існувати поза межами державного регулювання, що також є істотною ознакою цього виду економічної діяльності.

Позиція Н. Саніахметової у цьому питанні є певною мірою подібною: ініціативність і самостійність; творчий та інноваційний характер; систематичність; ризиковий характер; цільове спрямування на одержання прибутку; самостійна юридична відповідальність; соціально відповідальний характер [6, 30] — зазначені як визначальні і необхідні ознаки підприємницької діяльності, і саме вони дають можливість вирізнити її від інших видів економічної діяльності.

Немає повної згоди у науковому середовищі щодо сутності поняття “самостійна юридична відповідальність” як ознаки підприємницької діяльності. Дехто акцентує увагу на майновій відповідальності [7, 40], інші вкладають сюди крім майнової також фінансову [8, 69], є й ті, хто має на увазі повну економічну відповідальність [9, 3]. Неважко помітити, що наведені ознаки не охоплюють інших видів юридичної відповідальності. Можливо, більш широке визначення юридичної відповідальності, яке не обмежується одним з її видів, було б позбавлено такої вади.

Крім вищезгаданих ознак інколи згадується така, як наявність державної реєстрації [10, 14], але тут йдеться радше про правомірність підприємницької діяльності, і наявність державної реєстрації є ознакою не підприємства в цілому, а характеристикою окремого суб’єкта. А от соціально відповідальний характер підприємницької діяльності R. V. Howard [11, 6] окремо ставить у коло її

важливих ознак, як суспільну потребу щодо внеску з боку підприємництва у розв'язання суспільних та соціальних проблем.

Об'єднана характерними ознаками як підприємництво ціла множина окремих суб'єктів диференціюється та класифікується за видами підприємницької діяльності. Способи класифікації виступають також характеристиками підприємництва як суспільно-економічного явища.

Щодо класифікації видів підприємницької діяльності існують кілька підходів та критеріїв. Зокрема, відзначається відмінність у підприємницькій діяльності за предметом діяльності [12, 5]: виробнича, комерційна, фінансова. Існують і більш детальні класифікації підприємництва. Інколи виокремлюють посередницьке та страхове підприємництво. Іноді називають виробничу, торгіву, постачальницько-збутову та посередницьку діяльність. Також підприємництво класифікується як ризиковане (венчурне), транзитне, дрібне, міжнародне. О. А. Підпригора та співавтори [13, 83] за критерії поділу підприємницької діяльності брали встановлені законом обмеження, вирізняючи діяльність вільну, дозволена (що ліцензується) і державну. Але більш обґрунтованим видається поділ підприємницької діяльності на таку діяльність, що не потребує особливого дозволу, або таку, що потребує дозвіл, і таку, що заборонена законом.

Запропонована В. Терешкіним [14, 28] більш детальна класифікація поділяє підприємництво за характеристикою суб'єктів на індивідуальне чи об'єднане підприємництво громадян та юридичних осіб; за юридичним статусом носія; за фазами відновлювального циклу; за обсягами; за ступенем новизни, а також застосовує такі характеристики підприємницької діяльності, як її конструктивний або деструктивний характер та можливість бути законною чи незаконною.

Література

1. Мамутов В. К. Кодифікація господарського законодавства України в нових економічних умовах / В. К. Мамутов // Государство и право. — 1994. — № 6. — С. 77–87.
2. Грузинов В. П. Экономика предприятия и предпринимательство: Учеб. пособие / В. П. Грузинов, С. А. Бабаев, А. Н. Яринич. — М.: Софит, 1994. — 496 с.
3. Попандопуло В. Ф. Коммерческое (предпринимательское право): Учебник для студ. вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / В. Ф. Попандопуло. — М.: Юристъ, 2003. — 688 с.
4. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України / В. М. Селіванов // Право України. — 1995. — № 2. — С. 3–11.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / [кол. авторів: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.]; За заг. ред. В. К. Мамутова. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 688 с.
6. Саниахметова Н. А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты: Монография / Н. А. Саниахметова. — О.: Одесская гос. юрид. академия, 1998. — 233 с.
7. Ершова И. В. Предпринимательское право: Учеб. / И. В. Ершова. — М.: ИД "Юриспруденция", 2006. — 560 с.
8. Онищенко В. Ф. Организация и экономика частного предпринимательства / В. Ф. Онищенко, В. П. Мельничук. — К.: Ділова Україна, 1993. — 93 с.
9. Спасибо И. В., Глушко И. И. Научно-практический комментарий Закона Украины "О предприятиях в Украине" (в актуальном состоянии) / И. Спасибо, И. Глушко. — Х.: Консум, 1997. — 131 с.
10. Винник О. Имущественная самостоятельность как необходимое условие для осуществления предпринимательской деятельности / О. Винник // Предпринимательство, хозяйство и право. — 1997. — № 3. — С. 3–6.
11. Howard R. B. Social Responsibility of the Businessman / R. B. Howard. — New-York: Harper & Row, 1953. — 181 p.
12. Мусияка В. Правовые основы предпринимательской деятельности / В. Мусияка. — Х.: АО "Бизнес Информ", 1995. — 88 с.
13. Підпригора О. А. Цивільне право України. Правові основи підприємництва / О. А. Підпригора, В. О. Сумін, О. О. Підпригора. — К.: Юрінформ, 1994. — 107 с.
14. Терешкин В. В. Государственное управление и правовое регулирование предпринимательства в Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В. А. Терешкин. — М., 1994. — 184 с.
15. Рум'янцева В. В. Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/1956>

У контексті дослідження специфіки та напрямів впливу процесів державного управління на розвиток підприємницьких відносин та підприємництва систематизовано основні теоретико-методологічні підходи до визначення понять державного управління підприємницькою діяльністю та правового регулювання підприємництва, здійснено аналіз їх впливу в ході побудови нових механізмів реалізації державної економічної політики.

В контексте исследования специфики и направлений влияния процессов государственного управления на развитие предпринимательских отношений и предпринимательства систематизированы основные теоретико-методологические подходы к определению понятий государственного управления предпринимательской деятельностью и правового регулирования предпринимательства, осуществлен анализ их влияния в ходе построения новых механизмов реализации государственной экономической политики.

In the context of study of the specific and the impact areas of the governance process for the development of business relationships are systematized basic theoretical and methodological approaches to definitions of public administration in entrepreneurial activity and regulation of business, analyzed their impact during the construction of new mechanisms for the implementation of public policy.

Надійшла 27 січня 2014 р.